

Katılımcı demokrasi ve plancılar

Bugün ülkenin bütün belediyelerinde o kadar çok 'plancı' var ve 'planlama' da o kadar gereksiz bir iş ki hiçbir kent hiçbir planlamadan ve plancıdan yarar göremez durumda.

Akın Atauz

Şehir (La ville)/ Fernand Léger.

02/01/2021

Henüz standart ve düz, kağıt üstündeki tanımlardaki bir demokrasiyi bile düzgün bir biçimde gerçekleştirmeyi başaramamış bir toplum olarak “katılımcı demokrasi” gibi, demokrasinin daha ileri bir daha ileri bir versiyonunu talep etmek ya da onu aramaya çalışmak, “olmayacak duaya amin demektir” diye düşünülebilir. Belki bir bakıma öyledir de... Ancak başka bir bakımdan bakarsak, demokrasiyi en düşük standardıyla yaşamak ve bunu bütün boyutlarıyla hem geliştirmekte olan, hem de felakete sürüklenmekte olan bir dünyada, kağıdın üstünde yazıldığı gibi tutamayacağımızı da görürüz.

Eğer toplumun en azından bir kesimi, demokrasinin kalitesini sürekli olarak geliştirmek üzere yaman bir uğraş vermezlerse zaten böyle bir kavrama hiçbir gerek olmadığını düşünenler, onu sürekli geriletirler ve tahrip ederler.

Eğer elimizde bozuk ve delik-deşik bir demokrasi bile olmazsa insanı, insan haklarını savunamayız. Doğayı, ormanı, havayı-suyu savunamayız. Kentleri, kentli haklarını savunamayız. Bu hakları savunabilmek için en azından basit ve ilkel düzeyde olsa bile demokrasiye gereksinim var. İşte o demokrasi de ancak ilerletmek için uğraşırsak, elimizde kalabilir.

Bu uğraşlardan birinin adını “katılımcı demokrasi” olarak düşünebiliriz. Eğer demokrasiyi nasıl yaşayabileceğimiz ve daha iyi olmasına dair hiçbir düşünde yoksa ülkede ve toplumda barış da özgür yaşam da dayanışma da doğa da dere de berrak bir su ve hava da olmayacaktır. Bundan emin olabiliriz. Bütün ormanları ve meraları maden sahasına/ enerji istasyonlarına dönüşmüş, bütün ülke, her noktasında telefonların kapsama alanında olmasına karşılık, havası kirli, suları kıt, kentleri de çöpleri yığılmış ve kokan, çocuk parkları yerine cami ve AVM olan, sokakları ve caddeleri, ilerleyemeyen özel otomobillerle dolu yerler olacaktır.

Kent plancılarının konumu

Demokrasiyi geliştirmek ve demokratik kent yönetimini, demokratik planlamayı geliştirmek bakımından plancıların konumu nedir?

Eğer plancı sadece planı (kamu yararı gözeterek ve teknik/ bilimsel doğrulara göre) öngörülerini yapan ama bunun uygulanması için elinde hiçbir güç olmayan, kent toplumuyla (eğer toplumla ilişki kurmak kişisel bir gibi özel girişimi yoksa), toplumla ilişkisi bütünüyle kesilmiş, sadece yasaların genel tanımlarından yararlanarak plan doğrultusunda gelişme sağlamaya çalışan bir aktörse, kentlerin yaşanılabilir bir konumda bulunmasını bekleyemeyiz. Eğer mücadelede çok kararlıysa elindeki araçlar (mahkemeyi ikna edebilirse ve mahkeme adılse) yasal iptal kararları çıkartmak, meslek odası örgütlenmesiyle kent hakkını savunmaya çalışmak ve bilimsel-akademik destekle toplumla iletişime geçmeye çalışmak vb. gibi oldukça dolaylı savunma araçlarıdır. Bu durumda, özellikle kentsel demokrasinin gelişmesi bakımından, elverişsiz bir konumda olacağımızı söyleyebiliriz.

Planın ve plancının yaptırım gücü

Buna karşılık politik erk (belediye başkanı, meclis grubu ve bağlı olduğu politik parti veya sermaye ile politik angajman dahil) toplumla ilişki kuran ve ona karşı seçilmek için vaat ettiği anlayış/ uygulamalar ve program bakımından sorumlu olan, bu nedenle de (homojen olmayan ve çok farklı çıkar ve güç gruplarından ve yerel otoritelerden oluşan)

kent toplumuyla sürekli ilişki içinde olan ve bir anlamda toplumun hukuk bakımından eylem gücüne sahip temsilcisi konumundadır.

Aslında mevcut reel işleyişte plancı çok güçsüz bir pozisyonda ve yalnızdır. Politikacı tarafından tam olarak kontrol altına alınmış durumda bir teknisyen-bürokrat konumundadır. Elinde uzmanlık bilgisinden başka hiçbir güç yoktur. Ayrıca yoksulluğun kentlerin genel atmosferinde ağırlaştığı ve maddi çıkarların/ spekülatif rant kazanım beklentisinin çok ön planda olduğunu, bilimin de etik kuralların da değerli olmadığı veya itibarsızlaştırılmış durumda olduğunu da eklemek gerekir.

Eğer bu iki aktörle ilgili rol tanımları doğruysa katılımcı planlama ya da katılımcı kent yönetiminin işleyiş biçimi bakımından ne düşünülebilir? Aktörlerin de rolünün yeniden tanımlanmasını mı istemeliyiz? Bu soruyu yanıtlayabilmek için planlama işlevinin ve plancıların Türkiye’de geçirdiği serüvene kısa bir göz atmak yararlı olabilir.

Planın ve plancının itibarı ve yaptırım gücü ile ilgili tartışmalar, **Türkiye’de** hemen 1960’lı yılların başında ve 1961 Anayasasına göre **DPT’nin** kurulmasından kısa bir süre sonra başladı. Başlangıçta plancılar çok güçlü bir pozisyondaydılar ve bütün toplumun gerçek bir ilgiyle ve istekle ön planda tuttuğu kavram, “kalkınma” idi. Kalkınmayı da kolay ve hızlı biçimde, bilimsel bir şaşmazlıkla ve toplumsal adaleti de gözeterek ve kamuya yükü en az olacak biçimde (en ekonomik yaklaşımla) gerçekleştirebilecek olanların plancılar olduğu düşünülüyordu.

‘Bize plan değil, pilav lazım’ anlayışı

Çünkü bir önceki dönem (1950-1960 arası) politikacılar gerçekten kötü/ ürkütücü bir performans vermişler ve toplumun özellikle kentli kesimlerini ve orta sınıfları ekonomik

olarak çok güç duruma getirmiş ve çökertmişlerdi. Politikacılar ülkeyi hızla kalkındırma sınavında başarısız olmuşlardı ve plancının kalkınma konusunda daha etkin olacağına dair toplumsal bir umut belirmişti. Ancak 1960'ların daha ilk yıllarında, özellikle **Adalet Partisi**'nin iktidara önce ortak sonra da sahip olmasıyla, politikacılarla plancının arası açıldı. Politikacıların sloganı “bize plan değil, pilav lazım”dı. Bu söz, plancının itibarsızlaşması ve güçsüzleşmesi bakımından hala geçerliğini koruyor.

Politikacılar (belki dünyanın bütün ülkelerinde öyledir) plancının geleceği öngörmesinden hiç hoşlanmadılar. Başlangıçta politikacılar (Adalet Partisi Demokrat Parti'nin devamı gibiydi, ama DP'ye göre oldukça) esnek bir muhafazakar politika yürütüyordu. Bu nedenle, anayasal bir kurum olan plan ve plancılara doğrudan karşı çıkmadı. Ancak uygulamaları plan öngörülerine göre de yapmadı. Plan kararları ve metinleri ile uygulamalar farklı olmaya başladı.

Planın öncelikle gerçekten politikacıların da bazı durumlarda işlerine yarayabilecek bir araç olabileceği sezgisi de yavaş yavaş gelişti. Ama bunun için, önce radikal plancıları elledi ve iktidarın politik anlayışına yakın plancılar görevlendirildi. Gerçekte, sadece yenilik içermeyen, hatta mevcut durumun devamının ötesinde bir gelecek öngörüsü de yapmayan (hiç bir değişim içermeyen) nitelikte, teknik ve işlevsiz planlar yapmakla yetindi.

Ancak daha sonraları politik ve ideolojik iktidar (belki kasıtlı bile olmaksızın, kendiliğinden) daha etkili yollar da geliştirdi. Bilimi, bilimin üretildiği ve çoğaltıldığı bir kurum olarak üniversiteleri etkisizleştirdi; gerçekte tam anlamıyla yok etti. Eskiden iki elin parmağından az üniversitesi varken Türkiye'nin, sayılarını hızla yüz küsura ulaştırarak gerçekte üniversitelerin işlevini yok etti.

Türkiye'deki planlama kavramının serüveninden, kurumsallaşmasından, eğitiminde vb. bahsederken, 1960'lı yıllarda başlayan planlama anlayışının ve uygulamasının mekan içeriği olmayan, daha çok ekonomik ağırlıklı, ekonomik ve toplumsal sektörlerin bazılarını kapsayan bir uygulama olduğunu söylemek gerekir. Buna karşılık, planlama

eğitimi, sadece mimarlık fakültelerinde ve mekan içerikli olarak kurumsallaştırıldı ve hala bu durumda.

İşlevini yitiren planlama

“niversite” enflasyonundan planlama birimleri de payını aldı ve o kadar çok “planlama eğitimi” yapan birim açıldı ve o kadar çok ğrenci yetiştirildi ki plancılık da bir meslek olarak, tam olarak “değersiz öğe” konumuna düştü. Planlamanın prestij kaybetmesi için iktidarların uyguladığı son, ama vurucu yöntem de bu oldu. Bugün ülkenin bütün belediyelerinde o kadar çok “plancı” var ve “planlama” da o kadar gereksiz bir iş ki hiçbir kent hiçbir planlamadan ve plancıdan yarar göremez durumda.

Kentler için teknik olarak bir plan yapılıyor. Ancak politikacılar bu planı neredeyse binlerce kez değiştiriyorlar ve aslında tam olarak geliş-güzel ya da ana akım çıkarlara/ kendi nepotik çıkarlarına uygun bir uygulama yapıyorlar. Plancılar, planı yapsalar da planın bir işlevi olmadığı, plan yapamazlarsa başka işler yapmak durumunda oldukları için tam olarak işlevsiz hale getirilmiş oluyorlar.

Bu durumda “katılımcı planlama” kavramını yeniden, planlama ve plancıların içinde bulunduğu durum açısından değerlendirerek yeniden nasıl kurgulayabiliriz? Sayıları anlamsız bir biçimde oğaltılmış ve işlevleri sıfıra indirgenmiş plancıların kentlerin geleceği için, belki de sadece gönüllü yapılabilecek işlerle, kentlerdeki demokrasinin gelişmesine katkısı başka bir biçimde düşünülebilir mi?

Demokrasiyi, bunca karmaşık bir ortamda, çoğulcu bir anlamda ve kurallar bağladığı için değil, gerçekten yaşanabilir kenti/ kent parçalarını ya da kentsel toplumsal süreçlerini olası hale getirebileceği için ve kendi kırılđanlıkları ve çok ince dengeleriyle

birlikte var etmek ve sürdürmek için, önümüzde ne tür güçlükler var, nasıl baş edebiliriz
ve plancılar ne yapacak/ yapabilir?

Bu tür soruları tartışmaya devam edeceğiz...

aatauz@yahoo.com

Akin Atauz